

Anna Śleszyńska-Świdarska

Uniwersytet w Białymstoku

e-mail: anna.sleszynska@interia.pl

**DOBROBYT SPOŁECZNO-EKONOMICZNY
W KRAJACH UE W WARUNKACH POKRYZYSOWYCH**
**SOCIO-ECONOMIC WELFARE IN UE COUNTRIES
AFTER CRISIS CONDITIONS**

DOI: 10.15611/pn.2017.489.37

JEL Classification: D60, I31, D63, B00

Streszczenie: Głównym celem artykułu jest analiza i ocena zmian dobrobytu w krajach UE w kontekście sytuacji pokryzysowej. Dla osiągnięcia celu zastosowano następujące metody badawcze: studia literaturowe, porządkowanie statystyczne i analizę skupień. Zasadniczym źródłem danych wykorzystanych w badaniu jest baza EUROSTAT oraz raporty i strony internetowe związane z wykorzystanymi w artykule miernikami dobrobytu, takimi jak: PKB per capita, Human Development Index i Happy Planet Index. Podmiotem badań w artykule są kraje UE, a przedmiotem badań ich dobrobyt społeczno-ekonomiczny. Na podstawie przeprowadzonej analizy wyciągnąć można wniosek, że w warunkach pokryzysowych w dobrobycie krajów UE niewątpliwie nastąpiły zmiany, które w poszczególnych krajach miały zróżnicowany kierunek i siłę. Nieznacznie, ale zwiększył się dystans w poziomie dobrobytu pomiędzy skrajnymi państwami UE oraz nastąpił ogólny wzrost zróżnicowania dobrobytu pomiędzy krajami UE. Ponadto w dobrobycie w ujęciu ilościowym nastąpiły mniej zauważalne zmiany aniżeli w dobrobycie w ujęciu jakościowym.

Słowa kluczowe: dobrobyt społeczno-ekonomiczny, poziom życia, pomiar dobrobytu, ranking krajów UE, analiza skupień.

Summary: The main aim of this article is to analyze and give an opinion about the changes in the EU countries welfare in the context of the post-crisis situation. The following research methods were used to achieve the goal: literature studies, static ordering and cluster analysis. The main source of data used in the study was the EUROSTAT database, as well as reports and websites related to the welfare measures used in the article, such as GDP per capita, Human Development Index and Happy Planet Index. The subject of research in the article are the EU countries, and the subject of research is their socio-economic welfare. On the basis of the analysis, we can conclude that in the post-crisis situation in EU countries, there have been undoubtedly changes, that in different countries had varied strength and direction. The welfare gap among EU countries increased slightly and there was a general increase in welfare diversification among EU countries. In addition, in quantitative terms of welfare, there were less noticeable changes than in qualitative terms of welfare.

Keywords: socio-economic welfare, standard of living, welfare measurement, EU ranking, cluster analysis.

1. Wstęp

We współczesnym świecie bogactwu jednych jednostek, grup i państw towarzyszy bieda i ubóstwo innych jednostek, grup i państw. W tym drugim przypadku skala zjawiska niestety rośnie coraz bardziej. W tej sytuacji nasuwa się pytanie, dlaczego jedni żyją dostatnio i stać ich na zaspokojenie wszystkich potrzeb, nawet tych najbardziej wyrafinowanych, a inni, żyjąc w skrajnym ubóstwie, nie są w stanie zaspokoić nawet elementarnych potrzeb. Dystans pomiędzy bogatymi i biednymi w tym kontekście jest coraz większy. Zniwelowanie owych nierówności w poziomie i jakości życia staje się dzisiaj wyzwaniem. To nie jest już tylko problem na poziomie lokalnym, regionalnym czy krajowym, ale coraz częściej podkreśla się jego wymiar globalny.

Coraz bardziej widoczna polaryzacja społeczeństwa stanowi zagrożenie dla rozwoju gospodarczego poszczególnych państw. W społeczeństwie biednym i głodnym rodzi się frustracja i uczucie bycia nieszczęśliwym, co z kolei przekłada się na spadek nastrojów konsumenckich, który wywołuje negatywne konsekwencje w sferze gospodarczej kraju. W tym miejscu warto przywołać stwierdzenie A. Smitha, zgodnie z którym społeczeństwo głodne i nieszczęśliwe nie może być kwitnące. A jeżeli nie jest kwitnące, to nie jest też produktywne.

Zawirowania gospodarcze ostatnich kilku lat, obserwowane w wielu państwach na świecie w związku z trwającym jeszcze do niedawna światowym kryzysem gospodarczym, mogły jeszcze bardziej zwiększyć dystans dzielący biednych i bogatych. Kryzys z pewnością dotknął i jednych, i drugich, wydaje się jednak, że społeczeństwa biedniejsze odczuły go w większym stopniu. Dobrobyt odczuwany w tym przypadku jest zróżnicowany. Jak zatem wygląda sytuacja w warunkach pokryzysowych?

Podmiotem badań w tym kontekście uczyniono kraje UE, a przedmiotem badań ich dobrobyt społeczno-ekonomiczny. Głównym celem artykułu jest analiza i ocena zmian dobrobytu w krajach UE w kontekście sytuacji pokryzysowej. Dla osiągnięcia celu zastosowano następujące metody badawcze: studia literaturowe, porządkowanie statystyczne i analizę skupień. Zasadniczym źródłem danych wykorzystanych w badaniu jest baza EUROSTAT oraz raporty i strony internetowe związane z wykorzystanymi w artykule miernikami dobrobytu, takimi jak: PKB per capita, Human Development Index i Happy Planet Index.

2. Definicja dobrobytu

Dobrobyt najczęściej kojarzy się z poziomem zamożności, poziomem życia i jakością życia, które przyjmuje się za jego synonimy. W tym miejscu warto wyjaśnić, że w powszechnym rozumieniu, jak zaznacza C. Bywalec, dobrobyt to zasób przedmiotów oraz środków finansowych będących w dyspozycji człowieka (społeczeństwa). Poziom życia definiuje natomiast jako stopień zaspokojenia potrzeb ludzkich wynikający z konsumpcji dóbr i usług materialnych oraz wykorzystywania walorów

środowiska społecznego i naturalnego. Jakość życia interpretuje zaś jako stopień satysfakcji człowieka (społeczeństwa) z całokształtu swej egzystencji [Bywalec 2010].

Ujawnia się w tej sytuacji wymiar ekonomiczny i społeczny dobrobytu. W odniesieniu do dobrobytu ekonomicznego chodzi zwłaszcza o takie wykorzystanie dochodów, aby w jak najlepszym stopniu zaspokoić potrzeby bytowe ludności, które są podstawą dobrobytu społecznego. Dobrobyt ekonomiczny jest zatem związany ze stanem zaspokojenia potrzeb materialnych, które umożliwiają osiągnięcie szczęścia, wyzwalając chęć do samorealizacji przy respektowaniu etycznych postaw jednostki wobec otoczenia, w którym funkcjonuje [Markiewicz 2014].

Dobrobyt ekonomiczny utożsamiać można zatem z poziomem życia, którego podstawą jest poziom zamożności. Dobrobyt społeczny natomiast z jakością życia. Wydaje się więc, że podstawą osiągnięcia dobrobytu społecznego jest najpierw osiągnięcie dobrobytu ekonomicznego. Jeżeli rozpatrywać by dobrobyt w ujęciu społeczno-ekonomicznym, co często czyni wielu badaczy, widać, że jest to nie tylko pojęcie złożone, ale i wielowymiarowe. Z tego względu należy mieć na uwadze, że zdefiniowanie dobrobytu społeczno-ekonomicznego nastęrczać może problemów, a każda podjęta próba spotkać się może z krytyką. Co jest dobrobytem dla jednej jednostki czy grupy, może bowiem już nie być dla innej.

W tym kontekście powstaje potrzeba analizy dobrobytu w ujęciu ilościowym i jakościowym. Oba ujęcia uzupełniają się nawzajem. O ile w podejściu ilościowym dobrobyt związany jest z wartościami materialnymi, które są kategorią łatwo mierzalną, o tyle w ujęciu jakościowym najczęściej analizie poddaje się takie kategorie, jak uczucie szczęścia czy potrzeby, które są kategoriami trudno mierzalnymi. Ocena dobrobytu tylko w ujęciu ilościowym z pominięciem analizy jakościowej, i odwrotnie, może prowadzić do błędnych wniosków, które ujawnić się mogą w polityce społeczno-gospodarczej, skutkując poniesieniem niepotrzebnych kosztów [Stiglitz i in. 2013].

Należy podkreślić, że przez wiele lat polityka państw koncentrowała się głównie na kwestiach gospodarczych, zaniedbując przy tym problemy społeczne. Wynikało to przede wszystkim z faktu, że zgodnie m.in. z poglądem A. Smitha dobrobyt utożsamiano z bogactwem narodu mierzonego wartością produktu narodowego netto. Przyjęto zatem tezę, zgodnie z którą społeczeństwo osiąga lepszy dobrobyt, gdy dochód narodowy jest większy i równomiernie podzielony. Dopiero po 2000 roku, kiedy przyjęto strategię lizbońską zakładającą jednoczesną realizację celów ekonomicznych i społecznych, zaczęto interesować się wyzwaniami społecznymi. Od tego momentu coraz częściej w praktyce zaczęto używać pojęcia dobrobytu społeczno-ekonomicznego integrującego problemy społeczne i ekonomiczne. Nadal jeszcze pojawiają się przypadki, w których dobrobyt traktowany jest jako zasób dóbr konsumpcyjnych i środków finansowych niezbędnych do ich nabycia [Machowska-Okrój 2014]. Niemniej jednak obecnie w analizach dobrobytu społeczno-ekonomicznego uwzględnia się już nie tylko poziom dochodu czy wydatków na konsumpcję, ale także m.in. takie składowe, jak: poczucie bezpieczeństwa (pewność zatrudnienia, ochrona zdrowia, zabezpieczenie społeczne i inne), poczucie szczęścia, styl życia, wykształcenie oraz

inne związane ze sferą życia politycznego, obywatelskiego, rodzinnego czy społecznego [Aksman 2007].

W powyższym kontekście można przyjąć, że dobrobyt analizowany z punktu widzenia zintegrowanej problematyki społeczno-ekonomicznej ukazuje związek ekonomii i społeczności, prowadzący się do podejmowania intensywnej aktywności, której efektem jest bogactwo, a następnie jego wykorzystanie w wyniku procesu optymalnej redystrybucji [Biernacki 2006]. Dzięki temu możliwe jest osiągnięcie stanu wysokiego zaspokojenia potrzeb, zarówno indywidualnych, jak i zbiorowych. Stopień zaspokojenia tychże potrzeb zmienia się jednak w zależności od uwarunkowań, w których dane społeczeństwo funkcjonuje. Należy uwzględnić przy tym fakt, że ewoluje również samo pojęcie potrzeb podstawowych i luksusowych. To, co dziś jest dobrem luksusowym, za kilka lat może nim już nie być.

3. Koncepcja pomiaru dobrobytu

Pomiar dobrobytu jako samo definiowanie dobrobytu jest kontrowersyjny, co podkreśla w swoich opracowaniach wielu badaczy. Jako że składniki dobrobytu mogą mieć charakter mierzalny i niemierzalny, ocena i pomiar dobrobytu zasadniczo związane są ze sposobem jego interpretacji.

Ocena dobrobytu może być dokonana w sposób absolutny lub względny. W pierwszym przypadku chodzi o zaspokojenie potrzeb w kategoriach ilościowych i wartościowych. Wtedy jednak problem zaspokojenia potrzeb nie jest odnoszony do potrzeb innych członków społeczeństwa. W drugim podejściu kwestia ta zostaje rozwiązana, gdyż ma miejsce odniesienie poziomu zaspokojenia potrzeb jednych członków społeczeństwa do innych. Problemem w tym przypadku jest rozpiętość w poziomie zaspokojenia potrzeb pomiędzy poszczególnymi członkami społeczeństwa. Niemniej jednak w podejściu absolutnym do pomiaru zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych zawsze występuje pewien poziom relatywizmu [Panek 2008].

Zarówno w podejściu absolutnym, jak i względnym ocena dobrobytu może być dokonana w sposób obiektywny (relatywny) i subiektywny. W przypadku ujęcia obiektywnego pomiar kategorii dobrobytu opierającego się na poziomie zaspokojenia potrzeb zależy od opinii i decyzji podejmowanych przez ekspertów i decydentów. Ustalane są wtedy różnorakie wskaźniki, na podstawie których dokonuje się pomiaru dobrobytu. W ujęciu subiektywnym badanie opiera się natomiast na dokonywaniu wartościowania dobrobytu przez badane jednostki, które udzielają odpowiedzi na pytania związane z oceną własnego dobrobytu [Panek 2011].

W literaturze przedmiotu znaleźć można przynajmniej kilka powszechnie znanych i stosowanych obecnie w praktyce społeczno-gospodarczej wskaźników służących do pomiaru dobrobytu społeczno-ekonomicznego. Z jednej strony są mierniki czysto ilościowe, które nie w pełni ukazują zjawisko dobrobytu. Z drugiej natomiast mamy wskaźniki jakościowe, które aczkolwiek uzupełniają analizę ilościową, to elementy

jakościowe owych mierników, mające subiektywny charakter, utrudniają jednoznaczną ich interpretację [Wronowska 2015].

Do przykładowych wskaźników należą: PKB per capita, Quality of Life Index (QOL), Legatum Prosperity Index, Human Development Index (HDI), Index of Sustainable Economic Welfare (ISEW), Genuine Progress Indicator (GPI), Measure of Economic Welfare (MEW), Happy Planet Index (HPI), Współczynnik Giniego, Human Poverty Index (HPI), Satisfaction with Life Index (SLI) [Biernacki 2006; The Economist Intelligence Unit 2005; Rysz-Kowalczyk (red.) 2001].

Ze względu na limitowaną objętość pracy w syntetyczny sposób scharakteryzowane zostały tylko wybrane wskaźniki, a mianowicie te, które zostaną wykorzystane w niniejszym artykule do pomiaru i oceny dobrobytu. Są nimi: PKB per capita, Human Development Index (HDI) i Happy Planet Index (HPI). Pierwotnie zamierzano także uwzględnić w analizie dobrobytu wskaźnik Quality of Live Index (QOL), jednak ze względu na brak danych dla wszystkich analizowanych lat usunięto ów miernik z analizy statystycznej. W związku z pierwotnym zamierzeniem pozostawiono jednak jego syntetyczną charakterystykę.

Wybór owych wskaźników wynikał przede wszystkim z dążenia do uwzględnienia w analizie dobrobytu takich zagadnień, jak użyteczność dochodu związana ze zdolnością dóbr do zaspokojenia potrzeb, jakość życia i dobrobyt ogólny wyrażający jakość życia z wyraźnie zarysowanymi elementami psychologicznymi (poczucie szczęścia i satysfakcji oraz zadowolenie) [Kasprzyk 2015].

Jako że – jak już wcześniej zaznaczono – przez długi czas dobrobyt kojarzono z wielkością dochodu narodowego i szybkością jego zmian, a więc wzrost dobrobytu traktowano jako zmianę ilościową, podstawę jego pomiaru i oceny upatrywano w zmianach PKB, co poddawane jest współcześnie krytyce. Pomimo tego PKB nadal jest powszechnie stosowaną miarą dobrobytu, zwłaszcza w przeliczeniu na mieszkańca. Należy jednak pamiętać, co podkreśla się w literaturze przedmiotu, że PKB jako miara dobrobytu ma istotne wady. Należą do nich m.in.: nieuwzględnianie nierejestrowanej produkcji, wypoczynku czy tzw. efektów zewnętrznych produkcji, które dotyczą zwłaszcza wzrostu jej ubocznych skutków, np. dla środowiska naturalnego [Hall, Taylor 2007]. Aczkolwiek występuje pozytywna współzależność pomiędzy dobrobytem a poziomem dochodu narodowego, na świecie są państwa, gdzie przy wysokim dochodzie odnotowuje się niskie wskaźniki dobrobytu i odwrotnie [Polak 2014].

W tym miejscu warto podkreślić, że wartość PKB per capita to bardzo często wykorzystywany wskaźnik w analizie poziomu życia ludności, który rozumieć można jako stopień zaspokojenia potrzeb wynikający z konsumpcji dóbr i usług konsumpcyjnych [Hall, Taylor 2007]. Związany jest on tym samym z wydatkami gospodarstw domowych ponoszonymi na konsumpcję. Spadek dynamiki PKB per capita świadczy więc o tym, że poziom życia konsumentów obniżył się, a tym samym zmniejszyły się możliwości zaspokojenia potrzeb.

Kolejnym miernikiem dobrobytu jest Happy Planet Index (Światowy Wskaźnik Szczęścia) opracowany przez Fundację Nowej Ekonomii (New Economics Foundation

– NEF), którego wyższa wartość świadczy o lepszej jakości życia (przybiera wartości od 0 do 100). Jest to miernik ekonomiczny służący do pomiaru dobrostanu, który uwzględnia trzy składowe: subiektywną satysfakcję z życia, długość życia i zapotrzebowanie na zasoby naturalne (tzw. ślad ekonomiczny). W przypadku tego wskaźnika nie liczy się tylko sam efekt osiągnięcia wysokiego poziomu zamożności, ale przede wszystkim zdrowia i szczęścia [The New Economics Foundation].

Innym miernikiem dobrobytu jest Quality of Life Index opisujący jakość życia. Został opracowany przez brytyjskie czasopismo „The Economist” jako efekt połączenia subiektywnych ocen respondentów, dotyczących satysfakcji z życia, z obiektywnymi czynnikami jakości życia. Do komponentów tworzących indeks zalicza się:

- sytuację materialną mierzoną PKB per capita według parytetu siły nabywczej,
- zdrowie mierzone oczekiwaną średnią liczbą lat życia,
- stabilność polityczną i bezpieczeństwo określone przez ich ocenę,
- życie rodzinne określone przez liczbę rozwodów,
- życie wspólnotowe wyrażone przez uczestnictwo w życiu kościoła i członkostwo w związkach zawodowych,
- klimat i geografia określone przez szerokość geograficzną w celu wykazania różnic pomiędzy klimatem ciepłym i zimnym,
- bezpieczeństwo zatrudnienia wyrażone stopą bezrobocia,
- wolność polityczną i obywatelską,
- równość płci określona przez porównanie średnich zarobków kobiet i mężczyzn [The Economist Intelligence Unit’s].

Jednym z bardziej znanych mierników dobrobytu jest także wskaźnik HDI, który dosłownie oznacza wskaźnik rozwoju ludzkiego [<http://hdr.undp.org/en/indicators/137506#>]. Z uwagi na to, że wskaźnik opisuje rozwój społeczno-gospodarczy krajów, gdzie szczególne znaczenie przypisuje się możliwości rozwoju człowieka, wskaźnik ten nazywany jest także wskaźnikiem rozwoju społecznego. Ocena odbywa się z wykorzystaniem trzech płaszczyzn: długie i zdrowe życie, wiedza i dostatni standard życia. Do ich opisu wykorzystuje się takie komponenty, jak: oczekiwana długość życia, średnia liczba lat edukacji w wieku 25 lat i starszych, oczekiwana liczba lat edukacji dla dzieci rozpoczynających proces kształcenia oraz dochód narodowy per capita liczony według parytetu nabywczego waluty (PPS w USD) [<http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>].

4. Analiza i ocena dobrobytu w krajach UE

Jak wcześniej zaznaczono, jednoznaczna ocena dobrobytu w poszczególnych państwach ze względu na brak jednej powszechnie stosowanej w praktyce metody pomiaru jest utrudniona. Należy przy tym zaznaczyć, że w zależności od przyjętej przez badacza metody pomiaru wyniki analizy i oceny dobrobytu mogą w przypadku niektórych krajów różnić się bardziej, a w innych mniej. Fakt ten zauważyć można, analizując raporty różnych instytucji, w których przedstawione są światowe

wyniki rankingów państw ze względu na dobrobyt przy zastosowaniu odmiennych wskaźników.

Tabela 1. Ranking państw UE ze względu na dobrobyt w latach 2006–2015

Rok	2006			2009			2012			2015		
Kraj	PKB per capita	HDI	HPI	PKB per capita	HDI	HPI	PKB per capita	HDI	HPI	PKB per capita	HDI	HPI
Austria	4	13	2	4	12	5	4	11	3	4	15	7
Belgia	7	10	8	6	9	9	8	9	22	8	9	22
Bułgaria	28	28	25	27	28	19	28	1	27	28	28	25
Chorwacja	23	26	9	22	26	7	26	26	15	27	26	9
Cypr	14	17	5	12	17	8	14	19	7	17	19	6
Dania	6	1	12	28	4	26	6	2	23	5	2	3
Estonia	20	18	28	21	18	28	20	18	25	21	17	26
Finlandia	10	9	19	8	10	7	9	11	12	9	10	5
Francja	11	9	21	9	8	13	11	11	4	11	8	8
Grecja	15	14	23	14	16	23	21	17	16	24	16	23
Hiszpania	13	16	11	13	14	16	14	15	8	14	13	1
Holandia	3	3	5	2	4	1	2	3	10	3	3	2
Irlandia	2	2	14	3	2	18	3	6	12	2	4	10
Litwa	24	20	26	24	19	20	22	22	26	20	21	24
Luksemburg	1	7	6	1	7	27	1	8	28	1	7	28
Malta	19	23	1	18	22	2	15	23	10	13	19	12
Niemcy	8	4	10	8	2	3	7	4	2	7	1	11
Polska	26	23	15	23	21	17	23	21	13	22	20	17
Portugalia	17	25	24	17	24	24	19	24	20	19	23	20
Czechy	18	15	20	16	16	22	16	16	19	15	14	18
Rumunia	27	27	17	26	27	13	27	28	14	27	27	13
Szwecja	6	5	16	5	6	4	6	5	6	6	5	16
Słowacja	21	24	22	19	21	14	18	21	18	19	22	14
Słowenia	16	11	8	16	12	10	17	13	17	16	11	21
Węgry	22	21	18	21	23	21	24	25	21	24	24	19
Zjednoczone Królestwo	10	6	13	10	6	15	11	7	1	10	6	4
Włochy	12	12	3	11	13	11	12	14	5	12	12	15
Łotwa	25	19	27	25	25	25	26	27	25	25	25	27

Źródło: opracowanie własne na podstawie [www1; www2; www3; www4; www5; www6].

Ranking państw UE ze względu na dobrobyt w latach 2006–2015, przy zastosowaniu takich wskaźników jak PKB per capita, HDI i HPI, przedstawia tabela 1.

Jeżeli do oceny dobrobytu wykorzystamy PKB per capita, to zauważyć można, że w analizowanym okresie najlepiej żyło się mieszkańcom Luksemburga, Irlandii, Holandii i Austrii, najgorzej mieszkańcom Bułgarii i Rumunii. Mierząc natomiast dobrobyt wskaźnikiem HDI, stwierdzić należy, że najgorzej żyło się w Bułgarii, Rumunii i Chorwacji. Najlepiej wiodło się natomiast obywatelom takich krajów jak Irlandia i Holandia. Wahania w pozycjach zajmowanych przez poszczególne państwa w tym drugim przypadku były większe aniżeli w pierwszym przypadku.

Jeżeli pod uwagę wziąć wskaźnik HPI, to w Luksemburgu, w którym według PKB per capita występuje najwyższy poziom życia, mieszkańcy nie są najszczęśliwsi w UE, a wręcz przeciwnie. W roku 2009, 2012 i 2015 odczuwali oni jeden z najmniejszych poziomów szczęścia wśród mieszkańców UE. Jeszcze w 2006 roku mieszkańcy Luksemburga byli na 7. pozycji pod względem odczuwanego szczęścia wśród krajów UE. Wśród krajów o niskim poziomie szczęścia znaleźli się także mieszkańcy Bułgarii, Estonii i Łotwy.

O ile w roku 2006 i 2009 najwyższe zadowolenie z życia wykazywali obywatele Malty, o tyle w roku 2012 i 2015 uległo ono zauważalnemu pogorszeniu. Zauważyć można tendencję, że z reguły w krajach, gdzie w 2006 i 2009 roku wystąpił wysoki poziom szczęścia, w latach późniejszych, tj. w latach 2012 i 2015, poziom odczuwanego przez mieszkańców tych krajów szczęścia zauważalnie się zmniejszył. Oznaczać to może, że kryzys gospodarczy nie pozostał bez wpływu na jakość życia mieszkańców tych krajów.

Na podstawie analizy danych z tabeli 1 można także stwierdzić, że o ile w ujęciu ilościowym nie odnotowano większych zmian w dobrobycie poszczególnych krajów, o tyle w ujęciu jakościowych nastąpiły większe zmiany w dobrobycie krajów zwłaszcza lepiej sytuowanych gospodarczo.

I tak na koniec okresu badawczego, tj. w 2015 roku, poziom życia mierzony PKB per capita pogorszył się nieznacznie (1–2 oczka w dół) w Belgii, na Cyprze, w Estonii, Francji, Hiszpanii, Irlandii, Portugalii, Rumunii, Szwecji, na Węgrzech, we Włoszech i znacząco w Grecji. W pozostałych krajach UE nastąpiła natomiast nieznaczna poprawa. Na koniec okresu badawczego w takich krajach, jak: Austria, Cypr, Grecja, Słowacja i Łotwa, pogorszył się wskaźnik rozwoju ludzkiego. W odniesieniu do poziomu odczuwanego szczęścia, na koniec okresu badawczego, wskaźnik HPI najbardziej obniżył się zaś w Luksemburgu, a najbardziej poprawił się w Danii.

W celu ukazania grup krajów o podobnym dobrobycie w 2006, 2009, 2012 i 2015 roku przeprowadzono analizę skupień z wykorzystaniem metody Warda. Pozwoliło to jednocześnie na uchwycenie zmian w dobrobycie danych krajów poprzez stwierdzenie przesunięcia danego kraju do innego skupienia.

Badaniu poddano 28 krajów UE (aczkolwiek Chorwacja jest członkiem UE dopiero od 2013 roku, to dla pełnego obrazu badania kraj ten uwzględniono także w analizie w roku 2006, 2009 i 2012) z wykorzystaniem 3 zmiennych, tj. PKB per capita, wskaźnika HDI i wskaźnika HPI.

Ze względu na ograniczoną objętość artykułu nie zamieszczono wyników analizy skupień w postaci dendrogramów, na ich podstawie wyodrębniono natomiast skupienia krajów (skupienia ułożone są malejąco pod względem poziomu dobrobytu).

I tak w roku 2006 wyodrębniono 4 skupienia, które utworzyły:

- Skupienie A: Finlandia, Francja, Grecja, Czechy, Dania, Niemcy, Holandia, Szwecja, Zjednoczone Królestwo i Irlandia;
- Skupienie B: Cypr, Hiszpania, Słowenia, Austria, Włochy, Belgia i Malta;
- Skupienie C: Luksemburg;
- Skupienie D: Litwa, Łotwa, Estonia, Bułgaria, Rumunia, Słowacja, Węgry, Polska, Portugalia i Chorwacja.

W 2009 roku uformowano także 4 skupienia, w skład których weszły:

- Skupienie A: Austria, Finlandia, Francja, Włochy, Belgia, Hiszpania, Słowenia, Cypr, Irlandia, Zjednoczone Królestwo, Niemcy, Szwecja i Holandia;
- Skupienie B: Luksemburg;
- Skupienie C: Polska, Słowacja, Chorwacja, Rumunia, Malta i Bułgaria;
- Skupienie D: Grecja, Czechy, Litwa, Węgry, Portugalia, Łotwa, Dania i Estonia.

W 2012 roku wyodrębniono już natomiast 5 skupień, do których zaliczały się:

- Skupienie A: Francja, Włochy, Zjednoczone Królestwo, Niemcy, Szwecja, Austria, Holandia, Irlandia i Finlandia ;
- Skupienie B: Belgia, Dania, Czechy i Słowenia, Grecja, Cypr i Hiszpania;
- Skupienie C: Bułgaria;
- Skupienie D: Luksemburg;
- Skupienie E: Estonia, Litwa, Łotwa, Portugalia, Węgry, Słowacja, Malta, Polska, Chorwacja i Rumunia.

W 2015 roku zaś, tak jak w latach 2006 i 2009, wyodrębniono 4 skupienia, które utworzyły kraje:

- Skupienie A: Finlandia, Francja, Zjednoczone Królestwo, Austria, Hiszpania, Niemcy, Szwecja, Dania, Holandia, Irlandia, Czechy, Włochy, Słowenia i Belgia;
- Skupienie B: Luksemburg;
- Skupienie C: Chorwacja, Rumunia, Cypr, Malta, Polska, Słowacja, Portugalia i Węgry;
- Skupienie D: Grecja, Litwa, Estonia, Łotwa i Bułgaria.

Analizując skład wymienionych skupień w badanych latach, stwierdzić można m.in. zauważalne pogorszenie się dobrobytu w takich krajach, jak Grecja, Malta i Cypr. Świadczy o tym przesunięcie się tych krajów do skupień utworzonych przez takie kraje, jak: Bułgaria, Litwa, Estonia czy Węgry, w których odnotowuje się niższy poziom dobrobytu w porównaniu z krajami lepiej sytuowanymi gospodarczo. Dobrobyt w 2009 roku pogorszył się także w Danii, która znalazła się w skupieniu z takimi krajami jak Węgry, Litwa czy Estonia. Na koniec okresu badawczego Dania powróciła jednak do skupienia, w którym znajdowały się takie kraje jak Szwecja, Niemcy czy Austria, w których żyje się lepiej aniżeli w państwach o słabszym stopniu rozwoju gospodarczego.

Analizując macierze odległości (nie zamieszczono ich ze względu na limitowaną objętość artykułu) pomiędzy poszczególnymi państwami UE, otrzymane w analizie skupień, zauważyć można, że na koniec okresu badawczego nieznacznie zwiększył się dystans w poziomie dobrobytu pomiędzy skrajnymi krajami UE (2006 rok – Luksemburg i Bułgaria – odległość 37,193 i 2015 rok – Luksemburg i Rumunia – odległość 38,040). Na koniec okresu badawczego, tj. w 2015 roku, w porównaniu z poprzednimi badanymi latami (2006, 2009 i 2012) zwiększyła się także znacznie odległość pomiędzy Luksemburgiem a pozostałymi krajami UE, a zwłaszcza krajami takimi, jak: Litwa, Łotwa, Estonia, Bułgaria, Rumunia, Słowacja, Węgry, Polska, Portugalia i Chorwacja. Jednocześnie należy zaznaczyć wzrost zróżnicowania poziomu dobrobytu pomiędzy poszczególnymi krajami UE, o czym świadczy z jednej strony wzrost kwadratu odległości euklidesowych pomiędzy parami poszczególnych państw w UE, a z drugiej mniejsza liczba par krajów charakteryzujących się niższymi wartościami kwadratu odległości euklidesowej wskazującymi na większe podobieństwo w poziomie dobrobytu.

5. Zakończenie

Dobrobyt społeczno-ekonomiczny jest kategorią trudną zarówno do jednoznacznego definiowania, jak i pomiaru. Zawiera bowiem w sobie elementy mierzalne i niemierzalne. Aczkolwiek w praktyce istnieje przynajmniej kilka powszechnie znanych i stosowanych wskaźników służących do pomiaru dobrobytu w ujęciu ilościowym i jakościowym, to brak jest jednego powszechnie akceptowanego, który stosowany byłby przez wszystkich badaczy. W tym kontekście przydatne okazują się zwłaszcza rankingi krajów na świecie ze względu na dobrobyt z wykorzystaniem różnych miar. W związku z tym cały czas prowadzone są badania nad opracowaniem tego jednego, optymalnego miernika pomiaru dobrobytu.

W warunkach kryzysowych w dobrobycie krajów UE niewątpliwie nastąpiły zmiany, które w poszczególnych krajach miały zróżnicowany kierunek i siłę. Świadczą o tym zmiany pozycji krajów zajmowane w sporządzonym rankingu (tabela 1) obserwowane w badanych latach (2006, 2009, 2012 i 2015).

Jak wskazuje przeprowadzana analiza, o ile w ujęciu ilościowym w dobrobycie mierzonym PKB per capita nie nastąpiły większe zmiany na przestrzeni badanych lat, o tyle w ujęciu jakościowym, mierzonym wskaźnikami HPI i HDI, zmiany te były bardziej widoczne. Na koniec okresu badawczego dobrobyt zmniejszył się zwłaszcza w takich krajach jak Grecja, Malta i Cypr. Nieznacznie, ale zwiększył się dystans w poziomie dobrobytu pomiędzy skrajnymi państwami UE oraz nastąpił ogólny wzrost zróżnicowania dobrobytu pomiędzy krajami UE. Okres kryzysowy nie pozostał zatem bez wpływu na dobrobyt krajów UE, czego efekty obserwować można w warunkach pokryzysowych.

Literatura

- Aksman E., 2007, *Redystrybucja dochodów i jej wpływ na dobrobyt społeczny w Polsce w latach 1995–2007*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Biernacki M., 2006, *Kilka uwag o pomiarze dobrobytu społecznego*, *Mathematical Economics*, nr 3(10), s. 115–124.
- Bywalec C., 2010, *Konsumpcja a rozwój gospodarczy i społeczny*, C.H. Beck, Warszawa.
- Economist Intelligence Unit, 2005, *Notes on „Quality of Life”*, The University of Oklahoma School of Social Work, The Economist, <http://www.gdrc.org/uem/qol-define.html> (10.06.2017).
- Hall R.E., Taylor J.B., 2007, *Makroekonomia*, wyd. 3, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Human Development Index*, <http://hdr.undp.org/en/indicators/137506#> (14.06.17).
- Kasprzyk B., 2015, *Problem pomiaru w ekonomii dobrobytu – poglądy historyczne i współczesne*, *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, nr 41(1), s. 287–295.
- Machowska-Okrój S., 2014, *Wzrost gospodarczy a dobrobyt ekonomiczno-społeczny w wybranych krajach UE*, *Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania*, nr 35, t. 2, s. 409–430.
- Markiewicz M., 2014, *Zmiany poziomu dobrobytu wybranych państw w kontekście kryzysu finansowego*, [w:] *Mikro- i makroekonomiczne aspekty tworzenia dobrobytu*, red. A. Blajer-Gołębiewska, L. Czerwonka, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, s. 9–20.
- Panek T., 2008, *Ubóstwo i nierówności: dylematy pomiaru*, [w:] *Statystyka społeczna – dokonania, szanse, perspektywy*, BWS, t. 57, GUS, Warszawa, s. 96–108.
- Panek T., 2011, *Ubóstwo, wykluczenie społeczne i nierówności*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Polak E., 2014, *Rozwój zintegrowany a dobrobyt społeczno-ekonomiczny*, *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, nr 37(1), s. 5–19.
- Rysz-Kowalczyk B. (red.), 2001, *Leksykon polityki społecznej 2001*, Aspra-It, IPS, Warszawa.
- Stiglitz J.E., Sen A., Fitooussi J.P., 2013, *Błąd pomiaru*, PTE, Warszawa.
- The Economist Intelligence Unit, *Quality of-life-index*, https://www.economist.com/media/pdf/QUALITY_OF_LIFE.pdf (12.06.2017).
- The New Economics Foundation, *About the HPI*, <http://happyplanetindex.org/about> (11.06.2017).
- United Nations Development Programme, *Human development Index*, <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> (11.06.2017).
- Wronowska G., 2015, *Dobrobyt – ujęcie teoretyczne i pomiar*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, nr 12 (948), s. 5–16.
- [www1] happyplanetindex.org/s/2009-Happy-Planet-Index-data.xls (13.06.2017).
- [www2] <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00114&plugin1> (13.06.2017).
- [www3] <https://happyplanetindex.org/s/2006-Happy-Planet-Index-data.xls> (13.06.2017).
- [www4] <https://happyplanetindex.org/s/2012-Happy-Planet-Index-data.xlsx> (13.06.2017).
- [www5] <https://happyplanetindex.org/s/2015-Happy-Planet-Index-data.xlsx> (13.06.2017).
- [www6] <http://hdr.undp.org/en/data> (13.06.2017).